

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Henrici Canisi[i] Noviomagi, Belgæ, Jn Academia
Ingolstadiensi SS. Canonum Profess. Ordinarii & Primarii,
Opera Quæ De Ivre Canonico Reliqvit**

Canisius, Heinrich

Coloniae Agrippinae, 1662

In Cap. Cum esses 10.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-62169](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-62169)

In Cap. Cum esses 10.

SUMMARI A.

1. In testamento condendo jure civili requiruntur septem testes.
2. Consuetudo tamen minorem numerum admittit.
3. Jure Canonico an duo testes sufficiant.
4. An hoc obtineat tantum in testamento ad pias causas?
5. An eo jure sint sublata solemnitates testamentaria jure civili?
6. Lex divina duorum testimonium probando an majorem excludat?
7. Decisionem hujus c. obtinere tantum in terris S. Pontifici subjectis, non etiam Imperii.
8. Adhibitio septem testimonium an pugnet cum lege divina?
9. Defuncti voluntatem non exequi an sit peccatum?

Celebre hoc Cap. est, in quo Alexander III. S. Pont. contra jus civile, & receptam consuetudinem loci decernit, sufficere in testamento duos aut tres testes, unâ cum Parocho testatoris; adjectâ pœnâ excommunicationis in eum, qui testamentum hoc infringere ausus fuerit. Facti speciem non attinet hic proponere, cum ex jam dicto argumento facile eliciatur. Sed decisionis hujus Pontificiæ contextum inspiciamus, & examinemus.

I Et quidem constat, testamentum de jure civili regulariter non aliter valere, quàm si adhibitis septem testibus sit conditum, *l. Hac consuetissima 21, in pr. C. De testam. & § 4, Inst. eod.* aded ut, si unus testis desideretur, testamenti causa tota concidat, *l. Si unus 12, C. d. 2. De testam.* etiam quoad testamentum tempore pestis confectum, *l. Casus 8, C. eod.* Licet sint, qui hoc testamentum privilegio militari valere velint, tamquam duo vel tres testes in eo sufficiant, sicut videre apud And. Gail lib. 2, Obs. 118, num. 18, cum seq. Sed falluntur, propter textum in d. l. 8, qui non aliam solemnitatem remittit tempore pestis, quàm quod necesse non sit omnes testes simul & eodem tempore convenire, sed sufficere, ut unus post alium etiam diverso tempore admittatur, quod hic liber commemorasse.

2 Item dubium non est, consuetudine induci posse, ut minor testimonium numerus, puta quinque aut trium, vel etiam duorum, sustineat testamentum, per text. in *l. Si non specialis 9, C. eod. tit. eod.*

quod consuetudo deroget juri scripto, & vim legis habeat, *l. De quib. 32, in fine D. De legib. & c. fin. sup. De consuet.*

Ceterum hic textus noster utrumque reiicit: nam neque septem testes in testamento necessario exigit, neque consuetudinem loci admittit, quâ, ut testamentum valeat, necesse erat septem vel quinque testes adhibere. Rationem hæc adforens, quod à lege divina, & SS. Patrum institutis, atque à generali Ecclesiæ consuetudine utrumque sit alienum; cum scriptum sit, in ore duorum vel trium stare omne verbum, *Deuter. 19 circa fin. & Matth. 18. vers. 16.* Unde in dissolvenda hæc difficultate vehementer laborant Interpretes.

Sunt enim, qui textum nostrum exaudiant de testamento ad pias causas condito, *Gl. hic in V. improbamus*: ita ut in testamento profano jus civile locum habeat, non in testamento pietatis causâ condito. Verum hi refelluntur ex ratione textus nostri, quæ ad omnia testamenta pertinet. Deinde constat ex *c. Relatum 11. inf. eod.* in testamento ad pias causas duos testes sufficere, etiam excluso Parocho; aded ut hæc sententia jure defendi non possit.

Alii verò existimant per decisionem textus nostri solemnitates testamentarias juris civilis sublatas esse, etiam quoad forum sæculare, propterea quod adversentur juri divino, quo rei veritas in duorum aut trium testimonium ore consistit. Hujus opinionis sunt Goffred. & alii apud Panor. in *Repet. hujus c. n. 8, quam & ipse Panor. ibid. summissimè persequitur & defendit, & videtur confirmare sext. in can. fin. Dist. 8, & can. Sunt quidam xxv. q. 1.* Sed nec hæc sententia rectè defenditur: neque enim credendum est, S. Pontificem, qui jura tueretur, hæc Constitutione suâ observationem testamentorum, multis vigiliis excogitatam atque inventam, velle evertere, *c. Ecclesia vestra 57, circa fin. sup. De elect. & l. Si quando 35, in pr. C. De inoff. testam.* Et ratio textus nostri aperte refragatur: cur enim Parochum requirit, ultra duos vel tres testes, si in ore duorum vel trium stet omne verbum? Quin & constat, Cardinalem vel Episcopum non nisi maximo testimonium numero convinci, & damnari posse, *can. 2, & c. in princ. II. qu. 4,* & tamen nemo justè dixerit hoc adversari legi Divinæ, in ore duorum vel trium testimonium, &c.

Quo;

6 Quocirca Did. Covarr. hic n. 3, putat legem Divinam duorum testium numerum idèd probare, quòd iniquum sit regulariter, unius testimonio quemquam condemnari; non tamen vetare eandem legem, quin quandoque pro negotii qualitate plurium fides sit necessaria, aut saltem Recip. conveniens, quòd Principis sive legislatoris est dispicere: quam in rem citat textum singularem in e. *Licet universis* 23, sup. De testib. quia licet (inquit textus) quædam sint causæ, quæ plures quam duos exigant testes, nulla tamen est causa, quæ unius testimonio quantumvis legitimo terminetur. Quæ ratio Covarr. etsi in se vera sit, & conveniat juri Divino, d. c. 19, Deuter. non tamen congruit cum textu nostro. Si enim Principi sive conditori legum permissum est majorem testium numerum statuere, quàm ipsa lex divina postulat, certè S. Pont. hoc textu nostro non improbasset consuetudinem loci introductam ex præscripto juris civilis, quod ob vitandam fraudem sive falsitatem in testamentis septem testes adhiberi vult, l. fin. §. lex autem G. De fideicom. at verò hic aperte rejectit numerum septem testium. Aliam interpretationem hujus Cap. adfert Guido Papa decij 948.

7 Quare magis placet Jul. Clari distinctio in §. Testamentum q. 57, ut scilicet in ditionibus Ecclesiæ, id est, Romano Pontifici quoad utramque jurisdictionem, tam temporalem quàm spiritualem, subjectis, & quoad utrumque forum, tam Ecclesiasticum quàm sæculare, locum habeat decisio textus nostri, non verò in terris Imperii sive alterius Principis, in quibus jus civile de septem testium numero observandum est. Quam distinctionem testatur idem Clarus communi opinione, & consuetudine, receptam esse, prout latius apud eum videre est. Idque hac ratione confirmatur, quòd distincta sit jurisdictio S. Pontificis à jurisdictione Imperatoris, ita quòd ille in spiritualibus & animam concernentibus, hic verò in temporalibus jurisdictionem exerceat, neque alter alterius imperium turbet. Exceptis tamen ditionibus Romanæ Ecclesiæ temporalibus, in quibus S. Pont. cum & supremi Principis personam gerat, rectè & in temporalibus jurisdictione suâ utitur, text. elegans in e. *Venerabilem* 11, in pr. inf. *Qui filii sunt legis*. Et in e. *Novis* 13, §. 1, sup. De judic. juncto cau. *Duo sunt* 10, in pr. cum c. seq. dist. 96, Et *Novel* Iust 6, *Quomodo oportet Episcopos*, in præfat. Unde cum testamenti factio origine jurisdictio-

nis sæcularis sit, utpote ex lege xii. Tabb. profectus, l. *Verbis legis* 20, D. De verb. sign. maxime si ad profanam causam testamentum fiat, (quam de testamento ad piam causam cap. seq. ex professo agimus) rectè colligitur, in ditionibus Imperii jus Civile, in terris verò Ecclesiæ jus Canonicum servandum esse. Accedit, quòd ubi jus Canonicum à civili discrepat in rebus temporalibus, quodlibet jus ad suum forum pertinere & observari debeat, per text. in c. 2, in princ. Et ibi Gl. De arbit. lib. 6. Ut hinc rectè inferatur, quæ de numero septem testium adhibendo in testamentis à jure civili prodita sunt, observanda esse in ditionibus Imperii; quæ verò hoc cap. nostro statuuntur, pertinere solummodò ad ditiones Rom. Pont. idque indicat & inscriptio ejusdem ad Episcopum Hostiensem, cujus Episcopatus & in temporalibus subjectus est Pontifici.

Neque obstat ratio text. nost. quâ adhibitio 8 septem testium dicitur pugnare cum lege divina, quodque proinde huic legi divinæ magis stari conveniat quàm civili, s. fin. sup. De præscript. quia Respond. id ex causa fieri, non quidem peccando contra legem Divinam, sed eam declarando, ut scilicet lex divina locum non habeat in testamentis, propter falsi suspicionem, quod solet circa testamentum committi d. l. fin. c. De fideicom. Nam & videmus præceptum Decalogi, *Non occides*, quod & juris naturalis, & Divini est, hanc interpretationem accipere ex jure Civili, ut locum non habeat, ubi quis defendendi sui causâ alterum occidit, vel si miles hostem, aut judex nocentem interimat. Sic & hæc lex divina, *In ore duorum vel trium testium*, & c. rectè distinguitur à jure civili, ut non procedat in testamento, ex sententia Innoc. in c. *Qua in Ecclesiarum* 7, num. 4, sup. De consuet. cui adferuntur communiter Dd. tam Canonum quàm Legum Interpp. teste Imola hic nu. 13, ultra med. Vel dici posset, hanc legem divinam per mortem Christi sublatam esse, ut & reliqua veteris Testamenti præcepta, teste D. Thoma. 1. 2, qn. 103, art. 3, ad 2, Quod vel ex eo constat, quia S. Pont. h. c. nost. tantummodò confirmanda decisionis suæ causâ legem hanc divinam, videl. veteris Testamenti, adduxit: acc in ea sola persistit, sed præterea addidit presbyteri præsentiam. Alioqui si eandem legem tamquam divinam adhuc vigere existimasset, utique presbyteri præsentiam non requisivisset.

Neque impedit, quod obiicit hic Ant. Batrius, 9
Dd. 2 videl.

272
videl. peccatum esse, defuncti voluntatem non
exequi, etiam in foro civili, *can. Ultima voluntas*
xiii. q. 2. l. 1. C. De sacros. Eccles. At verò in terris
Imperii, si ad testamenti confectioem adhibean-
tur duo testes, unà cum Parocho, constaret de te-
statoris voluntate, non minus quàm si in ditione
Ecclesie Rom. testamentum factum fuisset. Ve-
rùm non videt Butrius voluntatem testatoris,
quæ jure destituta est, non appellari posse volun-
tatem, *c. Quæ contra jus 64. De R. I. in e.* quia te-
stamentum voluntatis nostræ iusta sententia est,
id est legitima, prout sup. ad Rubr. explicavimus.
Deinde jus civile ideo non vult testamentum mi-
nus solemne executioni mandari, quòd præsu-
mat subesse falsitatem in testamento, *d. l. fin. C. De*
fideicom. Non igitur peccatum est, si propter falsi

suspicionem testamento minus solemnè non pa-
reatur ex auctoritate juris, *l. iustitiam possidet 11. D. De*
acquir. vel amit. poss. Illud verò singulariter recep-
tum est in herede, ut, si is extra testamentum à
defuncto, nullis etiam testibus presentibus, fi-
deicommissio universalis vel etiam particulari
gravatus sit, nihilominus valeat hæc ultima vo-
luntas; atque hac specie teneatur heres ad resti-
tutionem hereditatis sive fideicommissi particu-
laris; aut, si negavit fideicommissio se gravatum
esse, cogi possit ad subeundum juramentum, *jux-*
ta text. in d. l. fin. C. § fin. Inst. De fideicom. hered. Ve-
rùm hoc sit extra testamentum, cum nulla suspi-
cionis falsæ causa subest, sed res tota ab heredis
fide pendet.

In Cap. Relatum 11.

SUMMARIA.

1. 4. In testamento ad pias causas duo testes sufficient.
2. Testamentum ad piam causam quando conditum di-
citur.
3. Muri civitatis an & referendū in pias causas?
5. Decisio text. hujus an obtineat in ditionibus Impe-
rii.

TEXTUS hujus Cap. in eo distat à superiori,
quòd hic de testamento ad pias causas aga-
tur, in superiori verò ad profanas causas. Id-
que aperte inde colligitur, quòd in testamento
ad pias causas sufficient duo testes, per hunc text.
in altero verò præter duos testes etiam Parochi
præsentia requiritur, uti constat ex *c. Ciam asses*
sup. eod. Itaque sententia hujus Cap. est, quòd ul-
tima voluntas pietatis causâ facta coram duobus
aut tribus testibus valeat, non obstante juris ci-
vilibus dispositione de septem vel quinque testibus
adhibendis.

2 Dicitur autem testamentum ad piam causam
conditum, in quo aliquid relictum est pro salute
animæ suæ, puta pauperibus, hospitalibus, capti-
vis, aliisque miserabilibus personis, item Ec-
clesiis, Monasteriis, aut similibus, *l. Nulli 28. in*
pr. C. l. Si quis ad declinandam 49. in pr. C. De Episc.
& Cler. C. §. Et hæc quidem, in verbis, & ipsorum quo-
que animæ, Novel. 115. Vt cum de appellat. cognosc. C.
6. 2. sup. De consuet. latè Tiraq. in tract. de privil. pia

causa in prefat. & Et quamvis Balp. ad Auth. Simili-
ter C. Ad L. Falcid. referat inter pias causas, si quid
pro restauratione murorum civitatis relictum sit,
mibi tamen probabile non videtur, eò quòd muri
civitatis non pietatis, sed custodiæ causâ constru-
antur, etiam si alioquin sancti appellentur à Ju-
stino Martiano in *l. Sanctum 8. §. fin. D. De divis. rer.*
& à Justiniano in *§. Sancta. Inst. De ver. divis.* Sed id
accidit, quòd sanctione legum pœna in eos statu-
ta sit, qui in muros civitatis deliquerunt, *d. §.*
Sancto.

Et licet hoc textu S. Pont. eandem rationem 4
adferat, quòd scilicet in ore duorum, vel trium te-
stium stet omne verbum; ac proinde testamen-
tum in piam causam conditum coram duobus aut
tribus testibus sustineri debeat: tamen animad-
vertendum est, aliud hic præterea à S. Pont. spe-
ctari, videl. piam causam, quæ ob suam favorem
duorum aut trium testium testimonio contenta
est, uti liquet ex verbis ipsius textus, dum inquit,
cum aliqua causa talis etc. Nam si eam rationem
promiscue sive in omni causâ sequeremur, frustra
in proximo *c. Cum asses 10.* adjectus fuisset Pa-
rochus, sicut & ibid. à me declaratum fuit.

Cæterum illud controversum est, An decisio 5
hujus textus nostri etiam obtineat in ditionibus
Imperii? Puta, si quis in piam causam coram duo-
bus dumtaxat testibus extra ditiones Romani
Pont. testatus sit, an eadem ratione valeat hoc te-
stamentum? Nam, quoad subiectos temporaliter
Rom. Ecclesie, extra omnem controversiam est,
quis